

Γενικά

Η κατάσταση που επικράτησε στο εσωτερικό της χώρας μετά την εκθρόνιση του Όθωνα (10 Οκτωβρίου 1862) ήταν ιδιαίτερα ασταθής. Η Εθνοσυνέλευση, για να μπορέσει να επιβάλει την τάξη, χρησιμοποίησε τις στρατιωτικές δυνάμεις, τις οποίες και έθεσε υπό τις άμεσες διαταγές της μέχρι την άφιξη και ενθρόνιση του βασιλιά Γεωργίου Α΄.

Από τις πρώτες ενέργειες που ακολούθησαν ήταν η οργάνωση ισχυρού στρατού, του οποίου η ύπαρξη κρινόταν τελείως απαραίτητη. Ωστόσο και πάλι η κατάσταση δε βελτιώθηκε αισθητά, εξαιτίας κυρίως των εσωτερικών πολιτικών αντιπαραθέσεων και της ενεργού, πολλές φορές, αναμίξεως των στρατιωτικών σε αυτές.

Νέα και πιο συστηματική προσπάθεια, για την αναδιοργάνωση του στρατού σε όλους τους τομείς και την απεμπλοκή του από την πολιτική και τις άλλες υποχρεώσεις του σε θέματα εσωτερικής τάξεως και ασφάλειας, αναλήφθηκε από το 1877. Αυτό εξάλλου επέβαλε και η σοβαρή κρίση που δημιουργήθηκε από το Ρωσοτουρκικό Πόλεμο του 1877 και τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου που ακολούθησε στις 3 Μαρτίου 1878.

Η δημιουργική όμως αυτή προσπάθεια ανακόπηκε το 1880 από την επιστράτευση που κηρύχθηκε τότε, ενόψει της προσαρτήσεως της Άρτας και της Θεσσαλίας. Επακολούθησε η κρίση στη Βαλκανική το 1885, εξαιτίας της προσαρτήσεως της Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία, καθώς και νέα επιστράτευση και προώθηση των μονάδων προς τα ελληνοτουρκικά σύνορα στην Ήπειρο και τη Θεσσαλία. Η κινητοποίηση αυτή διήρκεσε εννέα μήνες και, πέρα από την αναστολή κάθε προσπάθειας στον οργανωτικό και εκπαιδευτικό τομέα του στρατού, επιβάρυνε το Κράτος με υπέρογκες έκτακτες δαπάνες. Έτσι, παρά την κάποια μικρή πρόοδο που είχε σημειωθεί, ο εκσυγχρονισμός του στρατού δεν έφτασε στο επιθυμητό επίπεδο, με αποτέλεσμα η χώρα να βρεθεί στρατιωτικά ανέτοιμη κατά τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897.

Οργάνωση του Στρατού από το 1864 έως το 1876

Στο χρονικό διάστημα από το 1864 έως το 1876 εξακολούθησε να ισχύει ο Οργανισμός του Στρατού του 1833, με τις τροποποιήσεις που στο μεταξύ είχε υποστεί. Ωστόσο, και κατά το διάστημα αυτό, έγιναν ορισμένες σημαντικές αλλαγές στην οργάνωση, σύνθεση και δύναμη του στρατού, ως εξής:

- Υπουργείο Στρατιωτικών: Από το 1871 καταργήθηκαν τα Τμήματα Πυροβολικού και Δικαιοσύνης.

- Αρχηγεία: Το 1866 συστήθηκαν τρία αρχηγεία με έδρα την Αμφιλοχία, τη Λαμία και την Κέρκυρα, με αποστολή τη διοίκηση, εκπαίδευση και επιθεώρηση των στρατιωτικών μονάδων της περιφέρειας τους, ενώ το 1872 συστήθηκαν δύο «*Αρχηγεία Μεταβατικού*» με αποστολή την πάταξη της ληστείας, η οποία παρουσίαζε μεγάλη έξαρση.

- Χαρτογραφία: Το 1870 συστήθηκε, στο Τμήμα Προσωπικού του Υπουργείου Στρατιωτικών, Γραφείο Χαρτογραφίας, με την ονομασία «Γεωδαιτικό Απόσπασμα». Αποστολή του ήταν η χαρτογράφηση του ελληνικού χώρου.

- Πεζικό: Με νόμο του 1864 καταργήθηκαν τα δέκα εφεδρικά τάγματα και τα στελέχη τους τέθηκαν σε αργία, επειδή καταργήθηκαν οι θέσεις τους, ενώ δύο χρόνια αργότερα ορίστηκε η οργάνωση του Πεζικού σε δέκα τάγματα Πεζικού.

- Ιππικό: Το Νοέμβριο του 1868 η Ιππαρχία Λογχοφόρων μετονομάστηκε σε «Ιππαρχία Ακροβολιστών».

- Πυροβολικό: Το 1866 το Οπλοστάσιο αποτελούσαν η Διεύθυνση, ο Λόχος Τεχνιτών, οι Εφορίες Υλικού Πολέμου, το Πυριτιδοποιείο και το Πυροτεχνουργείο.

- Μηχανικό: Το 1865 η Διλοχία Σκαπανέων-Πυροσβεστών μετασχηματίστηκε σε Διλοχία Μηχανικού και τον επόμενο χρόνο σε Τάγμα Σκαπανέων. Αποστολή του ήταν η κατασκευή στρατιωτικών και δημόσιων κτηρίων, οι δημόσιες τεχνικές εργασίες κάθε φύσεως και η πυροσβεστική υπηρεσία στην Αθήνα.

- Άγημα: Το Δεκέμβριο του 1868 συστήθηκε μία ανεξάρτητη μονάδα με την ονομασία «Άγημα», η οποία τέθηκε στην αποκλειστική υπηρεσία του Βασιλιά.

- Εθνοφυλακή: Το 1867 ορίστηκε στην Ενεργό Εθνοφυλακή να περιλαμβάνονται οι άνδρες ηλικίας 21-40 ετών και στη «διαθέσιμη» οι άνδρες ηλικίας 18-20 και 41-50 ετών.

Ο Οργανισμός του Στρατού του 1877 – Οργάνωση του Στρατού σε Μεραρχίες και Ταξιαρχίες

Το 1877 αναλήφθηκε νέα σοβαρή προσπάθεια για την αύξηση της δυνάμεως του στρατού και τη βελτίωση της μαχητικής του ικανότητας, λόγω των κρίσιμων εθνικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε η χώρα εκείνη την περίοδο. Στα πλαίσια της προσπάθειας αυτής, τον Ιούνιο του 1877 συγκροτήθηκαν δύο μεραρχίες, στις οποίες υπάγονταν όλες οι μονάδες Πεζικού. Κάθε μεραρχία περιλάμβανε επιτελείο και δύο ταξιαρχίες, η καθεμία από τις οποίες διέθετε δύο συντάγματα Πεζικού, ένα τάγμα Ευζώνων, τα ανάλογα τμήματα Ιππικού και Πυροβολικού, καθώς και τις απαραίτητες λοιπές υπηρεσίες.

Το σύνταγμα Πεζικού διέθετε δύο τάγματα Πεζικού, των τεσσάρων λόχων. Τέσσερις λόχους διέθετε επίσης και το τάγμα Ευζώνων.

Το Ιππικό αποτελούσε ένα σύνταγμα των δύο επιλαρχιών, από τις οποίες η μία είχε τρεις ίλες και η άλλη δύο.

Το Πυροβολικό συγκροτούσαν ένα σύνταγμα Πυροβολικού και το Οπλοστάσιο. Το σύνταγμα διέθετε μία μοίρα Πεδινού και δύο Ορειβατικού Πυροβολικού, των τεσσάρων πυροβολαρχιών η καθεμία.

Το Μηχανικό διέθετε ένα τάγμα Μηχανικού, των έξι λόχων, από τους οποίους τέσσερις Σκαπανέων-Υπονομοποιών, ένας Τηλεγραφετών και ένας Γεφυροποιών.

Οι Νοσοκόμοι συγκροτήθηκαν σε δύο λόχους. Η συνολική δύναμη του στρατού, σύμφωνα με τη νέα σύνθεσή του, ανερχόταν περίπου σε 24.500 άνδρες.

Νέα αναδιοργάνωση του Στρατού – Επιστράτευση του 1897

Από τις αρχές του 1878 επήλθαν πολλές τροποποιήσεις στον Οργανισμό του Στρατού, οι σημαντικότερες από τις οποίες ήταν οι παρακάτω:

- Υπουργείο Στρατιωτικών: Τον Απρίλιο του 1880 συστήθηκε το «Γραφείο Επιτελικής Υπηρεσίας» στη θέση του Σώματος Γενικών Επιτελών, το οποίο καταργήθηκε.

- Διοίκηση: Οι μεραρχίες και ταξιαρχίες, στις αρχές του 1878, καταργήθηκαν και στη θέση τους συστήθηκαν τέσσερα αρχηγεία στρατού, τα οποία τον επόμενο χρόνο μειώθηκαν σε τρία.

- Πεζικό: Το 1878 το Πεζικό αποτελούσαν δεκαέξι τάγματα Πεζικού και τέσσερα τάγματα Ευζώνων. Στις 7 Απριλίου 1882 τα τάγματα Πεζικού έφθασαν τα είκοσι επτά, ενώ τα τάγματα Ευζώνων τα εννέα. Η οργάνωση αυτή του Πεζικού διατηρήθηκε μέχρι το 1885, οπότε και οργανώθηκε σε δέκα συντάγματα Πεζικού και οκτώ ανεξάρτητα τάγματα Ευζώνων.

- Ιππικό: Στις αρχές του 1881 το Ιππικό αποτελούσαν τρεις ανεξάρτητες ιππαρχίες, που η καθεμιά διέθετε μία έμπεδη ίλη, ενώ ένα χρόνο μετά συγκροτήθηκε και τέταρτη ιππαρχία. Τελικά, από το 1888 το Ιππικό οργανώθηκε σε τρία συντάγματα Ιππικού, των τεσσάρων ιλών το καθένα.

- Πυροβολικό: Το Πυροβολικό, στο οποίο ελάχιστες μεταβολές είχαν γίνει μέχρι το 1881, κατά το έτος αυτό αναδιοργανώθηκε πλήρως.

- Μηχανικό: Κατά το έτος 1879 το Όπλο του Μηχανικού αποτελούσαν το Αρχηγείο, πέντε διευθύνσεις Μηχανικού και δύο τάγματα Σκαπανέων, των τεσσάρων λόχων το καθένα. Ταυτόχρονα, περιορίστηκε στα καθαρώς στρατιωτικά έργα. Το 1881 τα τάγματα Σκαπανέων αυξήθηκαν σε τρία και μετονομάστηκαν σε τάγματα Μηχανικού. Επίσης, συγκροτήθηκαν τρεις όρχοι Μηχανικού, ένας έμπεδος λόχος και τρεις μεταγωγικοί ουλαμοί Υλικού και Τροφών. Το 1885 το Μηχανικό αποτελούσαν ένα σύνταγμα Μηχανικού, η Σχολή του Συντάγματος, επτά διευθύνσεις Μηχανικού, ένα τοπογραφικό τμήμα και ένας πυροσβεστικός λόχος.

Ανάλογες τροποποιήσεις πραγματοποιήθηκαν στις «Γενικές Υπηρεσίες» του στρατού, στην Υγειονομική Υπηρεσία, στην Οικονομική Υπηρεσία, στη Δικαστική Υπηρεσία, στη Θρησκευτική Υπηρεσία και στη Χωροφυλακή.

Στις 15 Φεβρουαρίου 1897, εξαιτίας της απειλής πολέμου από την Τουρκία, η Ελλάδα κήρυξε επιστράτευση, προσκλήθηκαν έφεδροι υπό τα όπλα και συγκροτήθηκαν νέες μονάδες. Η συνολική δύναμη του Ελληνικού Στρατού ανερχόταν σε 73.142 άνδρες, από τους οποίους 1.742 ήταν αξιωματικοί.

Οπλισμός

Μέχρι το 1877 ο φορητός οπλισμός διέφερε μεταξύ των διαφόρων Όπλων του στρατού. Το 1868 διανεμήθηκαν δοκιμαστικά σε μερικές μονάδες το γαλλικό τυφέκιο Chasserot (Σασσεπώ) υποδείγματος 1866, ενώ το 1876 αγοράστηκαν 8.000 τυφέκια και 500 αραβίδες Μυλωνά υποδείγματος 1872, με τα οποία και οπλίστηκαν ορισμένες μονάδες. Το Μάρτιο του 1877 τα έφιππα σώματα εφοδιάστηκαν με το γαλλικό περίστροφο υποδείγματος 1877, ενώ το Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου ορίστηκε το γαλλικό τυφέκιο Gras (Γκρα), υποδείγματος 1874 και διαμέτρου 11 χιλιοστών, ως το τυφέκιο του στρατού. Αναλυτικά καθορίστηκε ότι τα τάγματα Πεζικού και Ευζώνων, καθώς και η Χωροφυλακή, από το 1880, θα φέρουν τυφέκιο Γκρα, το σύνταγμα Πυροβολικού, οι λόχοι Αγωγέων και οι λόχοι Νοσοκόμων βραχύκανα τυφέκια Γκρα, το σύνταγμα Ιππικού και οι μαθητές της Σχολής Ευελπίδων αραβίδες Ιππικού Γκρα. Το Πυροβολικό, το Δεκέμβριο του 1866, εφοδιάστηκε με τα γαλλικά αυλακωτά πεδινά και ορειβατικά πυροβόλα τεσσάρων λίτρων και το αυλακωτό τοπομαχικό πυροβόλο των δώδεκα λίτρων. Το Δεκέμβριο του 1877, όταν εισήχθη στο στρατό το τυφέκιο Γκρα, ορίστηκε ότι οι πεδινές πυροβολαρχίες του Συντάγματος Πυροβολικού θα εφοδιαστούν με πυροβόλα Krupp (Κρουπ) των 75 χιλιοστών και με λυόμενα ορεινά οι ορειβατικές. Το τοπομαχικό πυροβολικό θα διέθετε το πυροβόλο των 8,7 εκατοστών.

Εκπαίδευση

Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων

Το Νοέμβριο του 1864 καθορίστηκε ο νέος Οργανισμός της Σχολής, σύμφωνα με τον οποίο η διάρκεια της εκπαίδευσεως ήταν εξαετής. Μετά από δύο τροποποιήσεις του Οργανισμού το 1866 και το 1870, το 1882 ψηφίστηκε από τη Βουλή νέος Οργανισμός της Σχολής. Η σπουδαιότερη καινοτομία του ήταν ότι προέβλεπε εισαγωγή στη Σχολή με αυστηρές εξετάσεις νέων έως δεκαοκτώ ετών, απόφοιτων Γυμνασίου. Έτσι, καταργήθηκαν πολλά θεωρητικά μαθήματα στοιχειώδους εκπαίδευσεως και ελαττώθηκε ο χρόνος φοιτήσεως σε πέντε χρόνια.

Σχολεία Αξιωματικών – Υπαξιωματικών

Από το 1876 οργανώθηκαν και λειτούργησαν πολλά στρατιωτικά σχολεία για την εκπαίδευση των αξιωματικών και υπαξιωματικών σε συγκεκριμένα αντικείμενα της δραστηριότητάς τους. Τα σημαντικότερα από αυτά ήταν ο Εκπαιδευτικός Λόχος, το Προπαρασκευαστικό Σχολείο Έφεδρων Αξιωματικών, το Τάγμα Εκπαίδευσεως, η Στρατιωτική Σχολή Υπαξιωματικών, το Προπαρασκευαστικό Σχολείο Υπαξιωματικών, το Σχολείο Βολής, το Σχολείο Ιππευτικής και τα Σχολεία Βολής Πεζικού και Πυροβολικού. Επιπρόσθετα το 1882, μετά από σύμβαση που υπογράφηκε στο Παρίσι, μετακλήθηκε

οργανωτική αποστολή από Γάλλους αξιωματικούς με επικεφαλής τον Υποστράτηγο Βοσσέρ.

Για τη συμπληρωματική μόρφωση των αξιωματικών, το 1876 ιδρύθηκαν σε όλες τις πόλεις, όπου υπήρχαν στρατιωτικές μονάδες, «Βιβλιοθήκες Φρουράς», αφού η ανεύρεση και αγορά βιβλίων ήταν δύσκολη, ενώ εκδόθηκε και ένας σημαντικός αριθμός νέων Κανονισμών.

Εκπαίδευση των Μονάδων

Από το 1864 η εκπαίδευση γινόταν σε προσωρινά στρατόπεδα που συγκροτούνταν κάθε έτος ανάλογα με τα διαθέσιμα τάγματα. Η διάρκεια της εκπαιδευσεως ήταν ένας μήνας. Από το 1868 καθορίστηκε ειδικότερα για τα τάγματα Πεζικού και Ευζώνων, καθώς και για τα τμήματα της Χωροφυλακής, να συγκεντρώνονται κάθε χρόνο στην Αθήνα, για ορισμένο χρονικό διάστημα, όπου και θα συμπλήρωναν την εκπαίδευσή τους.

Στρατιωτική εκπαίδευση πολιτών και μαθητών

Το 1881 ιδρύθηκαν στις πρωτεύουσες των νομών σχολεία σκοποβολής, με σκοπό την εξάσκηση των πολιτών στη χρήση των όπλων και στη βολή, ενώ το 1883 καθορίστηκε η εισαγωγή των στρατιωτικών ασκήσεων στα δημόσια και ιδιωτικά Γυμνάσια, ως υποχρεωτικού μαθήματος.

[Στρατολογία – Επιστράτευση](#)

Στρατολογία

Το Δεκέμβριο του 1876 εκδόθηκε ο Νόμος «Περί Προσωρινού Οργανισμού των κατά Ξηρά Δυνάμεων», ο οποίος καθόριζε ότι ο Στρατός Ξηράς περιλάμβανε τον Ενεργό Στρατό, την Εφεδρεία του Ενεργού Στρατού, την Εθνοφρουρά και την Εφεδρεία της Εθνοφρουράς.

Με νέο νόμο, της 27ης Νοεμβρίου 1878, εισήχθη η καθολική στρατολογία. Σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις του νόμου αυτού, η στρατιωτική θητεία ήταν υποχρεωτική για όλους τους Έλληνες, ηλικίας είκοσι μέχρι σαράντα ετών, που κρίνονταν ικανοί για στράτευση. Η στρατιωτική υπηρεσία διαρκούσε τρία χρόνια στον Ενεργό Στρατό, έξι χρόνια στην Εφεδρεία και δέκα χρόνια στην Εθνοφρουρά. Ο θεσμός της Εθνοφυλακής έπαψε να υπάρχει.

Το 1882, με άλλο νόμο, η θητεία στον Ενεργό Στρατό ορίστηκε να είναι ενός έτους, εκτός από το Ιππικό, το Πυροβολικό, το Μηχανικό και τους Νοσοκόμους, που ήταν διετής.

Το 1884 ο χρόνος της υπηρεσίας στην Εθνοφρουρά ορίστηκε σε οκτώ έτη, ενώ η ποινή για τους ανυπότακτους, σε περίπτωση επιστρατεύσεως, ήταν φυλάκιση ενός μέχρι δύο ετών αντί πρόσθετης υπηρεσίας που προβλεπόταν μέχρι τότε.

Επιστράτευση

Τον Ιούλιο του 1880, λόγω της επικείμενης προσαρτήσεως της Ηπείρου και της Θεσσαλίας, ο Ελληνικός Στρατός τέθηκε για πρώτη φορά σε επιστράτευση, η οποία έληξε στις 7 Απριλίου 1882.

Το 1885, με σκοπό τη μείωση του αριθμού των οπλιτών στη διάρκεια της ειρήνης για λόγους οικονομίας, ορίστηκε η δύναμη του στρατού σε 30.652 άνδρες και προβλέφθηκε η αύξησή της κατά τη διάρκεια επιστρατεύσεως.

Το ίδιο έτος δημιουργήθηκε σοβαρή αναταραχή στα Βαλκάνια, εξαιτίας της καταλήψεως της Ανατολικής Ρωμυλίας από τη Βουλγαρία. Η Ελλάδα κήρυξε επιστράτευση και προώθησε τις δυνάμεις προς τα ελληνοτουρκικά σύνορα στην Ήπειρο και τη Θεσσαλία. Συνολικά κλήθηκαν υπό τα όπλα οι έφεδροι οκτώ κλάσεων. Η επιστράτευση διήρκεσε εννέα μήνες και η απόλυση των εφέδρων έγινε στη συνέχεια τμηματικά.

Το Φεβρουάριο του 1897 δημιουργήθηκε νέα σοβαρή κρίση στις σχέσεις με την Τουρκία. Για την αντιμετώπιση της καταστάσεως άρχισε η σταδιακή κλήση ηλικιών με σκοπό την εμπόλεμη συγκρότηση των υφιστάμενων μονάδων, οι οποίες προωθήθηκαν και πάλι προς τα σύνορα της Ηπείρου και της Θεσσαλίας, και την 1η Μαρτίου η Κυβέρνηση κήρυξε την επιστράτευση και κάλεσε διαδοχικά στα όπλα και άλλες κλάσεις εφέδρων. Επιπλέον, επιτράπηκε ο σχηματισμός εθελοντικών τμημάτων με τον τίτλο «Λεγεώνες Φιλελλήνων», στις οποίες θα γίνονταν δεκτοί εθελοντές αλλοδαποί.

[Νόμος – Τάξη – Πειθαρχία](#)

Πειθαρχικοί Λόχοι – Στρατιωτική δικαιοσύνη

Στις 20 Ιανουαρίου του 1881 συστήθηκε και δεύτερος Πειθαρχικός Λόχος. Στους λόχους αυτούς μετέθεταν τους οπλίτες που υπέπιπταν σε βαριά παραπτώματα και δεν ήταν δυνατό να τους σωφρονίσουν τα υπόλοιπα μέσα πειθαρχίας.

Στον τομέα της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης, τον Απρίλιο του 1883, ιδρύθηκε και τρίτο διαρκές στρατοδικείο με έδρα τη Λάρισα. Το στρατοδικείο αυτό λειτούργησε περιοδικά μέχρι το 1886, οπότε και καταργήθηκε οριστικά. Εξάλλου, στις 21 Νοεμβρίου 1884 ιδρύθηκαν οι Στρατιωτικές Φυλακές της Ακροναυπλίας (στο εκεί Φρούριο), όπου εξέτιαν την ποινή τους όσοι στρατιωτικοί καταδικάζονταν σε ποινές μεγαλύτερες των τριών μηνών. Όσοι καταδικάζονταν σε μικρότερες ποινές τις εξέτιαν στις φυλακές των κατά τόπους φρουραρχείων ή των μονάδων τους.

Δημόσια ασφάλεια

Με διαταγή του Υπουργείου Στρατιωτικών το 1887 καταργήθηκαν τα μεταβατικά στρατιωτικά αποσπάσματα. Η δημόσια ασφάλεια ανατέθηκε αποκλειστικά στη Χωροφυλακή και μόνο σε περίπτωση που οι δυνάμεις της δεν επαρκούσαν θα

μπορούσε να ενισχυθεί από τις πλησιέστερες στρατιωτικές μονάδες και κατά προτίμηση από τα ευζωνικά τάγματα.

Οι οπλίτες των μεταβατικών αποσπασμάτων που διαλύθηκαν εντάχθηκαν στις αντίστοιχες μοιραρχίες Χωροφυλακής. Από τους αξιωματικούς όσοι κρίθηκαν αναγκαίοι και κατάλληλοι για την υπηρεσία της δημόσιας ασφάλειας εντάχθηκαν επίσης στις μοιραρχίες, ενώ οι υπόλοιποι επανήλθαν στις μονάδες τους.

Προέλευση – Εξέλιξη – Προαγωγές

Προέλευση

Οι αξιωματικοί του Ελληνικού Στρατού εκείνη την περίοδο προέρχονταν από τις Σχολές Ευελπίδων και Υπαξιωματικών ή με προαγωγή των υπαξιωματικών σε ανθυπασπιστές. Μετά όμως την ίδρυση της Σχολής Υπαξιωματικών έπαψε η προαγωγή των υπαξιωματικών του Πεζικού και του Ιππικού που δεν είχαν αποφοιτήσει από αυτή τη Σχολή.

Από το 1877 επιτράπηκε η πολιτογράφηση και η κατάταξη στο στρατό αλλοδαπών αξιωματικών. Επίσης, από το 1882 επιτράπηκε η κατάταξη στο στρατό, με το βαθμό του ανθυπασπιστή, Ελλήνων υπηκόων που είχαν εκπαιδευθεί σε ξένες στρατιωτικές σχολές και η ηλικία τους δεν υπερέβαινε τα είκοσι πέντε έτη. Αργότερα, με νόμο του 1887 επιτράπηκε να κατατάσσονται, με το βαθμό του ανθυπολοχαγού, οι Έλληνες που είχαν εκπαιδευθεί σε ξένες στρατιωτικές σχολές.

Εξέλιξη – Προαγωγές

Οι προαγωγές των αξιωματικών και των υπαξιωματικών σε αξιωματικούς γίνονταν με Βασιλικά Διατάγματα, μετά από σχετικές προτάσεις του Υπουργού των Στρατιωτικών, ενώ οι προαγωγές στους βαθμούς των υπαξιωματικών από τους οικείους διοικητές μονάδων, μετά από επιλογή των κατάλληλων οπλιτών.

Με νόμο του 1887 καθορίστηκε οι ανθυπασπιστές που προέρχονται από τη Σχολή Ευελπίδων και το Σχολείο Υπαξιωματικών να προάγονται σε ανθυπολοχαγούς, αφού συμπληρώσουν ένα χρόνο στο βαθμό του ανθυπασπιστή, ανεξάρτητα από τις κενές θέσεις που υπήρχαν, ενώ, τέλος, με νόμο του 1882 καθορίστηκε όριο ηλικίας των αξιωματικών, μετά την υπέρβαση του οποίου αποστρατεύονταν αυτεπάγγελα.

Νόμος «Περί καταστάσεως των Αξιωματικών»

Με ειδική διάταξη που προστέθηκε στο νόμο δημιουργήθηκε η κατάσταση αργίας, εξαιτίας καταργήσεως θέσεως. Σε αυτή την κατάσταση υπάγονταν όσοι αξιωματικοί πλεόναζαν μετά την κατάργηση κάποιων θέσεων.

Με άλλες διατάξεις απαγορεύθηκε η αποστρατεία των αξιωματικών με αίτησή τους στη διάρκεια επιστρατεύσεως, δόθηκε η δυνατότητα στον υπουργό Στρατιωτικών να

ανακαλεί προσωρινά στην ενέργεια απόστρατους αξιωματικούς στη διάρκεια επιστρατεύσεως, καταργήθηκαν οι διατάξεις που είχαν θεσπιστεί και ίσχυαν από το 1861 και επέβαλλαν ελάχιστη προίκα για τη χορήγηση άδειας γάμου σε αξιωματικούς και υπαξιωματικούς και, τέλος, ρυθμίστηκαν άλλα θέματα σχετικά με την αργία, διαθεσιμότητα κ.τ.λ. των αξιωματικών.

Στολή

Αξιωματικών

Μέχρι το 1868 οι στολές εξακολουθούσαν να παραμένουν οι ίδιες, με μικρές μόνο παραλλαγές. Τότε καθιερώθηκε η γαλλικού τύπου στολή, η οποία περιλάμβανε πηλήκιο, χιτώνιο, περισκελίδα και χλαίνη από εριούχο βαθύ μπλε ύφασμα. Εξαίρεση αποτελούσαν το Ιππικό, που η στολή του παρέμεινε πράσινη και το Πεζικό, του οποίου η περισκελίδα ήταν χρώματος γκρι.

Το 1877 καθιερώθηκε, για πρώτη φορά ως μικρή στολή των αξιωματικών, το αυστριακού τύπου χιτώνιο.

Η θερινή στολή όλων των αξιωματικών ήταν ακριβώς όμοια με τη χειμερινή, κατασκευασμένη όμως από λινό λευκό ύφασμα και το 1892 καθορίστηκε η μικρή θερινή στολή των αξιωματικών και ανθυπασπιστών. Η μικρή στολή υπηρεσίας περιλάμβανε μάλλινο πηλήκιο και χιτώνιο χρώματος φαιού, καθώς και λινό παντελόνι ή μάλλινο, όταν φερόταν με μπότες, επίσης χρώματος φαιού. Η μικρή στολή εκτός υπηρεσίας περιλάμβανε λευκό λινό πηλήκιο και χιτώνιο, καθώς και λευκό λινό παντελόνι ή μάλλινο, όταν φερόταν με μπότες.

Για τους αξιωματικούς του Υγειονομικού, Κτηνιατρικού και Φαρμακευτικού καθορίστηκε, από το Δεκέμβριο του 1895, να φέρουν στο περιλαίμιο της μεγάλης στολής, ως διακριτικό, το έμβλημα που παρουσιάζει ένα φίδι να ελίσσεται γύρω από τρεις ράβδους, πλαισιωμένο από δύο κλαδιά δάφνης.

Η στολή των μαθητών της Σχολής Ευελπίδων καθορίστηκε από κίτρινα επωμίδια και περιλαίμιο, πηλήκιο όμοιο με των αξιωματικών με μεταξοκέντητο στέμμα, μοβ μάλλινο μανδύα, κάλυμμα της κεφαλής (παρελάσεων-παρατάξεων) όμοιο με του Πεζικού με κίτρινο λοφίο και διακριτικά των βαθμοφόρων ίδια με αυτά των ομοιόβαθμών τους του στρατεύματος.

Οπλιτών

Η στολή των οπλιτών ήταν παρόμοια με αυτή των αξιωματικών. Τελείως διαφορετική ήταν η στολή των Ευζώνων, η οποία ήταν σχεδόν ίδια με των Ακροβολιστών και περιλάμβανε γιλέκο (φέρμελη) και ιματίδιο (μείντάνι) από λευκό μάλλινο ύφασμα με μάλλινα γαϊτάνια χρώματος μοβ και δύο σειρές από δώδεκα κουμπιά, δεξιά και αριστερά του στήθους. Κόκκινο φέσι (φάριο) με μαύρη μεταξωτή φούντα, στέμμα και εθνόσημο. Λευκές περικνημίδες και μοβ μάλλινες καλτσοδέτες. Φουστάνελα από λευκό ύφασμα.

Ζώνη βαμβακερή. Τσαρούχια και φαιή κάπα. Τα διακριτικά των βαθμών ήταν όπως του Πεζικού.

Πολεμικές σημαίες

Από το 1864 καθιερώθηκε η κατασκευή των πολεμικών σημαιών των ταγμάτων Πεζικού από μεταξωτό ύφασμα, χρώματος κυανού, λευκό σταυρό στη μέση, χρυσόχρα κρόσσια περιφερειακά και την εικόνα του Αγίου Γεωργίου στο κέντρο του Σταυρού. Ο Άγιος Γεώργιος είναι ο προστάτης του Ελληνικού Στρατού, εκτός του Πυροβολικού που έχει ως προστάτιδα την Αγία Βαρβάρα. Επίσης, τα χρυσόχρα κρόσσια συμβολίζουν τις ψυχές που η πατρίδα εμπιστεύεται στη Σημαία.

Διοικητική Μέριμνα

Προμήθειες υλικών – Κατασκευή στρατιωτικών εγκαταστάσεων

Το 1869 συστήθηκε ένα Γνωμοδοτικό Συμβούλιο στο Υπουργείο Στρατιωτικών και μία Επιτροπή Προμηθειών στο Υπουργείο Οικονομικών, για την εκτέλεση των προμηθειών με τους καλύτερους δυνατούς όρους.

Οι σημαντικότερες στρατιωτικές εγκαταστάσεις που κατασκευάστηκαν αυτή την περίοδο ήταν ο στρατώνας του Ιππικού στο Πεδίο του Άρεως (Αθήνα), η κατασκευή πυριπιδαποθηκών, η ανέγερση νέων στρατιωτικών κτηρίων και συντήρηση των παλαιών, η κατασκευή εργοστασίου αρβυλών κ.λπ.

Οικονομικά

Ο προϋπολογισμός του υπουργείου Στρατιωτικών ανερχόταν κατά τα έτη 1864-1897 στο 20-25% του συνολικού κρατικού προϋπολογισμού. Επίσης, περιοδικά χορηγήθηκαν στο υπουργείο Στρατιωτικών έκτακτες πιστώσεις μεγάλου ύψους για την προμήθεια οπλισμού και πυρομαχικών, την κατασκευή στρατιωτικών οδών και άλλων έργων, την κάλυψη απρόβλεπτων δαπανών, εξαιτίας της επιστρατεύσεως και της κινητοποίησεως του στρατού κατά τα έτη 1880 και 1885.

Η εκκαθάριση και η εντολή πληρωμής των στρατιωτικών εξόδων ήταν έργο των Στρατιωτικών Επιμελητηρίων που είχαν συσταθεί στην έδρα κάθε νομού.

Υγειονομική περίθαλψη

Τον Οκτώβριο του 1887 ιδρύθηκε στην Αθήνα Στρατιωτικό Δαμαλιδοκομείο για την παρασκευή της αναγκαίας ποσότητας δαμαλίδας για τον εμβολιασμό του στρατιωτικού προσωπικού και την προφύλαξή του από την ευλογιά.

Το Μάρτιο του 1897 θεσπίστηκε για πρώτη φορά ο θεσμός των γυναικών Αδελφών Νοσοκόμων, των οποίων η προσφορά υπήρξε πράγματι σημαντική, τόσο στην ειρηνική περίοδο όσο και στη διάρκεια του πολέμου.

Λόχος Απομάχων

Το 1871 ο Λόχος Απομάχων καταργήθηκε και με νέο νόμο καθορίστηκαν οι όροι απονομής συντάξεως σε οπλίτες που κρίνονταν σωματικά ανίκανοι, εξαιτίας προχωρημένης ηλικίας ή βλάβης κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας ή ακόμη από τυχαίο συμβάν και δεν είχαν αποκτήσει δικαίωμα συντάξεως, ούτε υπάγονταν στο Νόμο *«Περί παθόντων εκ τραυμάτων ή νοσημάτων πολέμου»*.